

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ЗАЙКА СЕРГІЙ ОЛЕГОВИЧ

УДК 343.1

**СТРОКИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ**

Спеціальність: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2006

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Київському національному університеті внутрішніх справ

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Академії правових наук України,
заслужений юрист України

МАЛЯРЕНКО Василь Тимофійович,

Верховний Суд України, Голова

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

ШУМИЛО Микола Єгорович,

Університет економіки та права „Крок”, проректор з наукової роботи

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

СІРИЙ Микола Іванович,

Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України,

старший науковий співробітник відділу проблем

кримінального права, кримінології та судоустрою

Провідна установа:

Одеська Національна юридична академія Міністерства освіти і науки України,

кафедра кримінального процесу (м. Одеса)

Захист відбудеться “12” травня 2006 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д
26.007.01 у Київському національному університеті внутрішніх справ за адресою: 03035, м.
Київ, Солом’янська площа, 1.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Київського національного університету
внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, Солом’янська площа, 1.

Автореферат розісланий “10” квітня 2006 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.І. Казміренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Інтеграція України до Європейського Союзу є одним із пріоритетів внутрішньої і зовнішньої політики України. У довгостроковій перспективі Україна прагне стати повноправним членом Європейського Союзу, а в коротко- і середньостроковій – суттєво поглибити співробітництво в економічній, політичній та правовій сферах.

Основні права і свободи людини, зокрема, право кожної людини при визначенні її громадянських прав та обов'язків або при висуненні проти неї будь-якого кримінального обвинувачення на справедливий і відкритий розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, створеним відповідно до закону (п. 1 ст. 6), визначено у Конвенції про захист прав людини та основних свобод (1950 р.), яку Україна ратифікувала 17 липня 1997 р. При виконанні зобов'язань за міжнародним договором слід враховувати тлумачення Європейського суду з прав людини. Це впливає зі ст. 32 Конвенції, згідно з якою юрисдикція Суду поширюється на всі справи, які стосуються тлумачення та застосування Конвенції і протоколів до неї.

Стандарти здійснення судочинства і зокрема, визначення та дотримання строків у кримінальному процесі, містяться і в інших міжнародно-правових документах, насамперед тих, що стосуються порядку провадження кримінального судочинства, у яких регламентації та дотриманню процесуальних строків приділено значну увагу: Міжнародному пакту про громадянські та політичні права (1966 р.), Мінімальних стандартних правилах Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя відносно неповнолітніх (1985 р.), Основних принципах щодо ролі юристів (1990 р.) тощо.

У міжнародно-правових документах розглядаються строки затримання, тримання під вартою, підготовки до захисту, судового розгляду, надання захисника, повідомлення рідних, близьких та опікунів про затримання тощо. У зв'язку з цим міжнародно-правові документи акцентують особливу увагу міжнародного співтовариства на такій обставині як “розумність строку”. У деяких документах таке поняття вказується прямо (Конвенція про захист прав людини та основних свобод, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Американська конвенція про права людини тощо), в інших – цей термін мається на увазі й замінюється на такі словосполучення як “без невинуватої затримки”, “швидкий розгляд”, “негайне інформування”, “протягом мінімально необхідного строку”, “якнайшвидше”, “невідкладне прийняття рішення”, “через регулярні проміжки часу”, “негайний доступ” тощо.

Незважаючи на те, що в працях з кримінального процесу майже неможливо знайти роботи,

автори яких не торкалися б питань, пов'язаних з кримінально-процесуальними строками, виключно даній проблематиці присвячена досить незначна кількість досліджень. Серед них слід назвати роботи Л.М. Васильєва, А.П. Гуляєва, В.М. Жуковського, І.В. Маслова, О.Р. Михайленка, М.Є. Токарєвої, В.Т. Томіна, С.Б. Фоміна, Р.Х. Якупова.

Деякі суттєві аспекти дослідження окремих проблем провадження строків у кримінальному судочинстві розглядалися в працях В.М. Григорьєва, В.Т. Маляренка, В.В. Рожнової, Г.В. Юркової, Л.В. Юрченко та інших.

Автор виходив з того, що в наш час не втратила свого значення значна кількість розробок у галузі кримінально-процесуального права, і зокрема строків судочинства, що є здобутком таких вчених другої половини XIX – початку XX століття, як С.І. Вікторський, В.П. Даневський, М.В. Духовської, А.Ф. Коні, П.В. Макалінський, С.В. Познишев, М.М. Розін, В.К. Случевський, Г.С. Фельдштейн, І.Я. Фойницький, О.П. Чебишев-Дмитрієв та інші вчені.

Неможливо було здійснити дослідження багатьох питань теми дисертації без звернення до праць відомих правознавців колишнього СРСР та країн-членів СНД, перш за все, Б.Т. Безлепкіна, В.П. Божьєва, С.О. Голунського, М.М. Гродзінського, М.О. Громова, А.П. Гуляєва, І.М. Гуткіна, М.В. Жогіна, П.С. Елькінд, О.М. Ларіна, П.А. Лупінської, Т.Г. Морщакової, І.Л. Петрухіна, О.П. Рижакова, Х.У. Рустамова, В.М. Савицького, В.А. Стрёмовського, М.С. Строговича, М.Є. Токарєвої, Ф.Н. Фаткуліна, М.О. Чельцова, О.О. Чувільова, С.А. Шейфера, В.М. Шпільова та інших дослідників.

Найважливішою складовою теоретичної основи дослідження стали праці з кримінального процесу багатьох відомих учених України: Ю.П. Аленіна, Ю.М. Грошевого, А.Я. Дубинського, В.С. Зеленецького, Л.М. Лобойка, В.Т. Маляренка, О.Р. Михайленка, М.М. Михеєнка, В.В. Молдована, В.Т. Нора, В.О. Попелюшка, М.І. Сірого, В.М. Тертишника, В.П. Шибіка, М.Є. Шумила та багатьох інших вчених. У полі зору дисертанта були також праці таких зарубіжних правників, як Ч. Беккарія, Ю. Глазера, Д. Гом'єна, Енн Ф. Джинджера, Ф. Куінна, П. Соломона.

Вибір теми дисертації визначається низкою обставин, серед яких доцільно зазначити важливу роль процесуальних строків у реалізації завдань кримінального судочинства і, насамперед, – у забезпеченні прав та законних інтересів осіб, які залучаються до сфери кримінально-процесуальної діяльності державними органами і посадовими особами, що безпосередньо провадять кримінальне судочинство.

Необхідність у подальшому дослідженні проблеми регламентації та обчислення строків у кримінальному процесі диктується також і тим, що робота по удосконаленню кримінально-процесуальних норм постійно продовжується з урахуванням виявлених недоліків і тих завдань, які періодично постають перед кримінальним судочинством у складних сучасних умовах боротьби зі злочинністю та постійним розширенням сфери міжнародного співробітництва.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до напрямів, визначених Комплексною програмою профілактики злочинності на 2001–2005 роки, затвердженою Указом Президента України № 1376/2000 від 25 грудня 2000 року, Концепцією розвитку системи відомчої освіти та вузівської науки на період з 2001–2005 років (рішення Колегії МВС України від 18 грудня 2000 року № 9 КМ/1). Тема дисертації включена до планів науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ України на 2001–2005 роки.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є дослідження та розробка наукових основ інституту процесуальних строків, удосконалення їх правової регламентації й практики застосування, що в кінцевій меті направлено на підвищення ефективності кримінального судочинства, забезпечення прав і законних інтересів осіб, які беруть в ньому участь.

Основна мета дослідження полягає в тому, щоб на основі врахування досягнень науки, узагальнення правозастосовчої практики, вітчизняного і зарубіжного досвіду оновити наукову концепцію строків у кримінально-процесуальному праві, пристосувати її до умов сьогодення, щоб вона могла бути використана як теоретична основа при підготовці та уточненні відповідних положень чинного кримінально-процесуального законодавства та проекту КПК в контексті європейських стандартів.

Для досягнення цієї мети були поставлені та вирішувались такі основні завдання:

- з урахуванням розвитку кримінально-процесуальної науки з'ясувати і сформулювати поняття кримінально-процесуального строку;
- визначити юридичну природу, значення, порядок обчислення строків у кримінальному процесі та основні причини їх порушення;
- узагальнити різні точки зору, висловлені в юридичній літературі та дати загальну характеристику і дослідити призначення різних видів строків у кримінальному судочинстві та провести на цій основі їх оновлену класифікацію;
- виявити проблеми та інші недоліки правової регламентації окремих видів строків, розробити пропозиції по їх подоланню;
- розробити рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання строків та їх обчислення у кримінальному процесі з метою забезпечення оптимального співвідношення інтересів суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності.

Об'єктом дослідження є норми кримінально-процесуального законодавства та комплекс правовідносин, які виникають між суб'єктами кримінально-процесуальної діяльності в процесі реалізації правових норм, що регламентують строки у кримінальному судочинстві.

Предметом дослідження є теоретичні основи, правова регламентація та практика застосування строків у кримінальному процесі України в контексті європейських стандартів.

Методи дослідження обрані з урахуванням поставленої мети та завдань дослідження, його об'єкта та предмета. *Діалектичний метод* як загальнонауковий метод наукового пізнання реально існуючих явищ склав підґрунтя комплексного використання інших методів. Так, *метод системного аналізу* дав можливість проаналізувати фундаментальні положення сучасної теорії кримінального процесу, основоположні законодавчі та нормативні акти України – Конституцію України та закони України, а також наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених щодо з'ясування поняття, значення, класифікації, порядку обчислення кримінально-процесуальних строків, а також причин їх порушення; *формально-юридичний* – застосовувався при співставленні норм чинного КПК України та проекту цього кодексу, обґрунтуванні висновків і пропозицій щодо їх доповнення чи уточнення; *порівняльно-правовий* – для аналізу та порівняння національного та іноземного кримінально-процесуального законодавства; *системно-структурний та формально-логічний* – при вивченні сутності та визначення понять “кримінально-процесуальний строк”, “розумний строк”, “європейські стандарти”. Крім того, застосовувалися *соціологічні методи* (інтерв'ювання, анкетування) – для вивчення поглядів слідчих, прокурорів та суддів щодо питань, які досліджувалися, а також *статистичні методи* – для узагальнення результатів вивчення матеріалів кримінальних справ, анкетування слідчих, прокурорів та суддів України. Названі методи дослідження використовувались в роботі у взаємозв'язку і взаємозалежності, що забезпечило всебічність, повноту й об'єктивність дослідження, істинність отриманих наукових результатів.

Нормативною базою дослідження є Конституція України; Закони України; рішення Конституційного Суду України; постанови Пленуму Верховного Суду України; міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; міжнародні документи, які стосуються порядку провадження кримінального судочинства; рішення Європейського суду з прав людини; законодавство інших країн (Австрія, Великобританія, Киргизька Республіка, Республіка Білорусь, Республіка Казахстан, Республіка Молдова, Республіка Узбекистан, Російська Федерація, США, Франція, ФРН); кримінально-процесуальне законодавство колишнього СРСР; проект нового КПК України; коментарі до проекту КПК України, надані експертами Ради Європи (Страсбург, вересень 2004 р.), а також відомчі нормативні акти МВС України.

Емпіричну базу дослідження становлять дані, отримані в результаті вивчення у Головному слідчому управлінні МВС України матеріалів 340 кримінальних справ, порушених органами дізнання і досудового слідства та розслідуваних слідчими підрозділами МВС України; дані, отримані при опитуванні за спеціально розробленою анкетною протягом 2004–2005 рр. 313 осіб: слідчих органів внутрішніх справ, прокуратури, податкової міліції – всього 170, прокурорських працівників, які здійснюють нагляд за виконанням законів органами дізнання і досудового слідства та підтримують державне обвинувачення в суді – 83, суддів – 60, а також особистий практичний досвід, набутий за час перебування на посаді слідчого ГУМВС України в м. Києві. Це сприяло

формуванню широкої емпіричної бази дослідження, яка забезпечує репрезентативність його висновків у межах всієї України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації автором на основі використання доробку вітчизняних та зарубіжних учених, вивчення матеріалів кримінальних справ, узагальнення даних проведеного анкетування практичних працівників з урахуванням положень чинного КПК, його проекту та міжнародно-правових документів сформульовано ряд положень і висновків, нових в концептуальному плані та важливих для юридичної практики. До найбільш істотних результатів, що містять наукову новизну, слід віднести такі положення:

вперше:

– доведено, що якщо особа відповідно до обвинувального вироку суду була засуджена до позбавлення волі на певний строк, необхідно зараховувати в строк відбування покарання строк адміністративного арешту, який передував затриманню в порядку статей 106, 115 КПК;

– обґрунтовано, що слідчий (особа, яка провадить дізнання) при роз'ясненні права на захист підозрюваному та обвинуваченому повинні акцентувати увагу на тому, що в разі неявки обраного ними захисника в установленій законом строк захисник буде призначений через адвокатське об'єднання, розташоване за місцем провадження досудового розслідування, а у випадку відмови від призначеного захисника слідчі дії будуть провадитись без участі захисника;

удосконалено:

– поняття кримінально-процесуального строку;

– пропозиції щодо закріплення у кримінально-процесуальному законодавстві України перегляду судом запобіжного заходу у вигляді взяття під варту через розумні інтервали часу. Зроблений висновок про доцільність закріплення в КПК положення, згідно з яким суд зобов'язаний через кожні два місяці перевіряти обґрунтованість тримання особи під вартою незалежно від того чи є у неї захисник;

набули подальшого розвитку:

– точка зору щодо включення до стадії кримінального процесу строку як однієї з її основних ознак;

– наукова класифікація кримінально-процесуальних строків;

– пропозиції про необхідність встановлення максимального строку (не більше 24-х годин) негайності проведення певної процесуальної дії;

– теза про доцільність проведення допиту підозрюваного відразу ж після його затримання судом, оскільки саме на нього покладено вирішення питання про взяття підозрюваного під варту;

– пропозиції про необхідність встановлення в законі положення, відповідно до якого, рішення про прийняття справи до свого провадження повинно бути оформлено протягом доби з моменту надходження кримінальної справи до відповідного органу (не пізніше трьох діб, якщо об'єм справи

вимагає тривалого часу для її вивчення);

– пропозиції про негайне і, в усякому випадку, не пізніше 24-х годин, направлення за підслідністю повідомлення про злочин, яке не підслідне органу, до якого це повідомлення надійшло. Строк вирішення повідомлення у цьому випадку повинен обчислюватися з моменту реєстрації в органі, до підслідності якого воно віднесене.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані й аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки і пропозиції використані при розробці нового кримінально-процесуального законодавства України (Комітет Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності – акт впровадження від 12 грудня 2003 р. № 06-19/15-1012); у практичній діяльності органів досудового слідства та дізнання МВС України (Головне слідче управління МВС України – акт впровадження в практику від 29 квітня 2004 р. № 13/3627); у навчальному процесі під час вивчення курсу кримінального процесу (Національна академія внутрішніх справ України – акт про впровадження наукових розробок від 22 квітня 2005 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертації доповідалися автором та були обговорені на науковій теоретичній конференції “Теорія та практика застосування чинного кримінального і кримінально-процесуального законодавства у сучасних умовах” (м. Київ, 25 квітня 2002 р.); на науково-теоретичній конференції молодих та майбутніх вчених “Актуальні проблеми права 2003” (м. Київ, 9 квітня 2003 р.); на науково-практичній конференції “Захист соціальних та економічних прав людини: міжнародні стандарти і законодавство України” (м. Київ, 12 березня 2004 р.); на науково-теоретичній конференції молодих та майбутніх вчених-управлінців, присвяченій питанням реформування національного законодавства та відомчої системи освіти МВС України “Актуальні проблеми підготовки керівних кадрів МВС України в світлі освітянської реформи” (м. Київ, 16 квітня 2004 р.); на науково-теоретичній конференції молодих та майбутніх вчених, присвяченій п’ятій річниці Навчально-наукового інституту управління Національної академії внутрішніх справ України “Україна 2005: поступальна хода до верховенства права” (м. Київ, 15 квітня 2005 р.); на міжвузівській курсантській (студентській) науково-теоретичній конференції “Правове забезпечення взаємодії оперативних підрозділів та слідчих апаратів у розкритті та розслідуванні злочинів” (м. Київ, 17–18 травня 2005 р.).

Публікації. Основні результати дослідження оприлюднені у п’яти статтях у наукових фахових виданнях України та трьох тезах виступу на конференціях.

Структура дисертації визначається її метою, завданнями та предметом дослідження. Робота композиційно складається зі вступу, трьох розділів, які місять чотирнадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та дев’яти додатків. Загальний обсяг рукопису дисертації – 281 сторінка, із яких основного тексту 202 сторінки, список використаних джерел на 36 сторінках, що

включає в себе 385 найменувань, додатки на 43 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації; визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мету, основні завдання, методи, об'єкт і предмет дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів; наведено дані про їх апробацію та впровадження, щодо публікацій, структури й обсягу роботи.

Розділ перший – “Загальна характеристика кримінально-процесуальних строків за національним і радянським законодавствами, а також міжнародно-правовими документами” складається з п'яти підрозділів.

У підрозділі 1.1. *“Поняття та значення кримінально-процесуальних строків”* досліджуються поняття, правова природа та генезис вчення про кримінально-процесуальний строк. Розглядаються позиції російських, радянських і вітчизняних вчених щодо сутності строку у кримінальному процесі.

Дисертантом наголошується на тому, що поняття “строк” і “термін” у юридичному розумінні тотожні й щоб не допускати зайвої плутанини, автором пропонується вживати та оперувати у кримінально-процесуальній науці поняттям “строк”.

Підтримується точка зору тих авторів (М. Годунов, І.В. Маслов, Т.Г. Морщакова, С.П. Сереброва, Г.В. Юркова та ін.), які вважають, що процесуальні строки є різновидом кримінально-процесуальних гарантій.

Здобувач дійшов висновку, що під строком у кримінальному процесі слід розуміти встановлений і врегульований кримінально-процесуальним законом на основі положень Конституції України та міжнародно-правових документів, а також, підзаконним нормативно-правовим актом або рішенням уповноваженої на те посадової особи (органу) обов'язковий для виконання визначений момент або період (відрізок) часу, необхідний для вчинення чи утримання від вчинення суб'єктами кримінально-процесуальних правовідносин певних процесуальних дій або прийняття й оформлення процесуальних рішень, з перебігом якого починається й завершується провадження в конкретній стадії судочинства, виникають, змінюються або припиняються права і обов'язки та настає процесуальна відповідальність суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності. У зв'язку з цим, дисертантом пропонується доповнити чинний КПК (ст. 32) та його проект (ст. 6) відповідним пунктом.

У підрозділі 1.2. *“Основні положення міжнародно-правових документів та національного законодавства з питань кримінально-процесуальних строків. Європейські стандарти визначення строків та їх дотримання у кримінальному процесі”* розглядаються найбільш важливі

міжнародно-правові документи та рішення Європейського суду з прав людини щодо “розумності” строків провадження та стандартів здійснення кримінального судочинства, радянські та вітчизняні нормативно-правові акти, що стосуються кримінально-процесуальних строків.

Автором зазначається, що стандарти здійснення судочинства встановлюють певні мінімальні вимоги, дотримуватися яких повинні всі держави. Застосування європейських стандартів, що містяться в міжнародно-правових документах в галузі здійснення судочинства взагалі і щодо строків у кримінальному процесі зокрема, передбачає наявність розуміння і знання їх положень та правильне застосування практики Європейського суду з прав людини. Підтримується точка зору П.М. Рабіновича про те, європейські стандарти прав людини – це зафіксовані в юридичних актах та документах європейських міжнародних організацій (чи їх органів) принципи і норми стосовно змісту й обсягу прав та свобод людини, призначені слугувати обов’язковими або рекомендаційними настановами для відповідної внутрішньодержавної юридичної практики.

Досліджуючи низку міжнародно-правових документів та рішень Європейського суду з прав людини, здобувач виокремлює обставини для визначення того, чи було винесене судове рішення у розумний строк, чи ні (складність справи; наслідки недотримання розумного строку для заявників; оперативність роботи органів, які безпосередньо провадять кримінальне судочинство; власна поведінка заявників тощо). Дисертант погоджується з висновком В.Т. Маляренка про те, що на мові міжнародних документів розумний строк кримінально-процесуальної дії – це той строк, який забезпечує надійний захист законних інтересів потерпілої сторони, інтересів правосуддя, а також забезпечує підозрюваному, обвинуваченому, підсудному і засудженому реальну можливість використати всі передбачені законом засоби захисту від обвинувачення.

У підрозділ 1.3. “Порядок обчислення строків у кримінальному процесі України” аналізується порядок обчислення, поновлення та продовження строків у кримінальному судочинстві.

Найменший (мінімальний) процесуальний строк у кримінальному процесі України – одна година, найбільший (максимальний) – один рік. Із цього приводу дисертантом критично оцінюється позиція В.Т. Томіна, який вважає, що найменший процесуальний строк – це його відсутність. Дисертантом підкреслюється, що найменше – це хоч і дуже маленьке, але таке, що існує, і його не може не бути в об’єктивній реальності, адже мінімальний означає “дуже малий, найменший з ряду інших”; це значення є протилежним “максимальному”. Отже, строк – це завжди певний проміжок часу.

На підставі аналізу міжнародних документів, позицій деяких вчених та результатів проведеного анкетування, підтримується точка зору О.Р. Михайленка про те, що “негайність” щодо кримінально-процесуальних дій не може перевищувати 24 години. При цьому дисертантом акцентується увага на тому, що у будь-якому випадку “негайність” повинна бути чітко обмежена максимальним строком, інакше виконання певної процесуальної дії може тривати занадто довго,

або взагалі вимога “негайності” органами, які здійснюють кримінальне судочинство, нівелюється і на неї не буде звертатися увага. Наголошується, що за будь-яких обставин при застосуванні вимоги “негайності” повинні бути розумно враховані всі обставини конкретної справи, діяльність і поведінка всіх суб’єктів кримінально-процесуальної діяльності. Здобувачем підкреслюється, що доцільніше поряд з терміном “негайно” вживати термін “не пізніше”, тоді суб’єкту кримінально-процесуальної діяльності буде чітко і недвозначно зрозуміло, що та в які строки від нього вимагає зробити законодавець.

У підрозділі 1.4. “Класифікація кримінально-процесуальних строків” наведені історичні аспекти дослідження класифікації строків у кримінальному судочинстві. На основі визначених підстав (критеріїв) наукова класифікація процесуальних строків набула подальшого розвитку та була оновлена.

Здобувач зазначає, що строк у кримінальному процесі використовується законодавцем як один із засобів впливу на суб’єктів кримінально-процесуальних правовідносин з метою виконання завдань судочинства та захисту прав і законних інтересів особи.

Класифікація строків у кримінальному процесі автором проведена за наступними критеріями: 1) в залежності від того, ким встановлюються ті чи інші кримінально-процесуальні строки (строки, передбачені в Конституції України, а також в міжнародних правових документах, ратифікованих Україною; строки, які встановлені КПК України та іншими підзаконними нормативно-правовими актами, що регулюють кримінальне судочинство; строки, визначені у рішеннях правозастосовувача); 2) за належністю до регулювання порядку провадження на окремих стадіях кримінального процесу (процесуальні строки, які регулюють правовідносини під час досудового провадження; в стадіях судового провадження; строки, дія яких розповсюджується одночасно на різні стадії кримінального процесу); 3) залежно від способу виконання завдань кримінального судочинства (діловодні та процесуальні); 4) в залежності від функціонального призначення строків у кримінальному процесі (строки, які гарантують права і законні інтереси учасників процесу; строки, які гарантують швидкість проведення судочинства; строки, які гарантують здійснення прокурорського нагляду за дотриманням законів у кримінальному судочинстві); 5) в залежності від того, кому адресовані строки (строки, що стосуються діяльності державних органів, які провадять процес; строки, щодо діяльності інших учасників процесу; строки, встановлені для суб’єктів, які не беруть участі у процесі); 6) за цілями, для яких встановлені строки, за характером їх дій і правовими наслідками, які настають у зв’язку із закінченням того чи іншого строку (строки здійснення слідчих, судових та інших процесуальних дій; строки прийняття процесуальних рішень; строки застосування заходів процесуального примусу; строки заявлення учасниками кримінально-процесуальної діяльності клопотань, скарг, заяв); 7) за визначеністю строків (абсолютно визначені; відносно визначені; невизначені; альтернативні (загальні та виключні)); 8) за юридичним

значенням (процесуальні строки; строки давності та строки примусової дії); 9) за правовими наслідками закінчення строків у кримінальному процесі (обмежуючі в часі дії, вчинення яких залежить від волі суб'єкта і які є його правом; обмежуючі в часі вчинення обов'язкових процесуальних дій; обмежуючі триваючі дії; 10) відповідно до загальноприйнятого в теорії права поділу строків за юридичними наслідками (правовстановлюючі (правоутворюючі); правозмінюючі та правоприпиняючі (правообмежуючі).

У підрозділі 1.5. *“Основні причини порушення строків у кримінальному процесі України”* на підставі комплексного аналізу результатів досліджень вчених, статистики Верховного Суду України та роботи судів загальної юрисдикції за 1997–2004 рр., окремих узагальнень Верховним Судом України судової практики з питань застосування кримінально-процесуального законодавства, матеріалів слідчої практики визначені основні причини об'єктивного та суб'єктивного характеру порушення строків під час провадження досудового розслідування, а також судового розгляду кримінальних справ.

Зазначається, що проблема порушення кримінально-процесуальних строків завжди була, є і буде вкрай актуальною та важливою. Обґрунтовується висновок про те, що під час досудового розслідування і судового розгляду в переважній більшості випадків є в наявності врегульовані законом ситуації, механізм виконання, але відсутня при цьому третя складова – дієва відповідальність за невиконання приписів закону.

Розділ другий – “Правова регламентація строків у досудових стадіях кримінального процесу України” складається з шести підрозділів.

У підрозділі 2.1. *“Строк як одна з основних ознак стадії кримінального процесу”* автор на підставі аналізу численних наукових праць російських, радянських та вітчизняних вчених досліджує поняття та основні ознаки стадії кримінального процесу. Здобувач погоджується з тими авторами

(Б.Т. Безлепкін, А.П. Коротков, О.М. Ларін, Т.Ю. Нечипоренко, М.Є. Токарева, В.М. Шпільов), які, окрім основних ознак стадії у кримінальному процесі (безпосередні завдання, що витікають із загальних завдань судочинства; визначене коло суб'єктів, які беруть участь у певній стадії; підсумкове процесуальне рішення; порядок (форма) процесуальної діяльності; характер кримінально-процесуальних правовідносин), відносять до них також і строки.

У підрозділі 2.2. *“Строки при порушенні кримінальної справи”* висвітлюються питання щодо обчислення строків з перевірки заяв, повідомлень та іншої інформації про злочини.

На практиці, як правило, найбільш тривалий час з моменту отримання правоохоронними органами повідомлення про злочин до вирішення питання про порушення або відмову в порушенні кримінальної справи проходить в тих випадках, коли повідомлення передається не за підслідністю. У більшості випадків воно надходить до особи, яка уповноважена його вирішувати лише тоді, коли

встановлені ст. 97 КПК строки закінчуються або вже закінчилися. З цього приводу здобувач підтримує думку тих науковців, які вважають, що повідомлення про злочин, яке не підслідне органу, до якого це повідомлення надійшло, повинно бути негайно і, в усякому разі, не пізніше 24-х годин направлено за підслідністю. У випадку направлення повідомлення про злочин по територіальній підслідності строк його вирішення обчислюється з моменту реєстрації в органі, до підслідності якого воно віднесене. Таким чином, буде ліквідована прогалина в законодавстві, а строки вирішення повідомлень та іншої інформації про злочини, які передаються за підслідністю, обчислюватимуться одноманітно.

У даному підрозділі, аналізуючи міркування щодо запровадження в національне кримінально-процесуальне законодавство новели про порушення кримінальної справи за згодою прокурора (на прикладі КПК Російської Федерації), автором зроблено висновок про те, що у зв'язку з відсутністю практики застосування вищезазначеної кримінально-процесуальної новели ще недостатньо аргументів для формулювання розгорнутих висновків та побудови довгострокових прогнозів. Практична реалізація відповідних положень кримінально-процесуального закону безумовно потребує значних інтелектуальних і матеріальних ресурсів, а також подальшого удосконалювання законодавчої бази кримінального судочинства.

Підрозділ 2.3. “Строки при провадженні досудового розслідування” складається з чотирьох пунктів.

У пункті 2.3.1. “Загальна характеристика стадії досудового розслідування та її строків” приділяється увага ролі стадії досудового розслідування, яка полягає в об'єктивному, повному й всебічному дослідженні обставин справи та своєчасній підготовці необхідних матеріалів досудового провадження до судового розгляду. При характеристиці строків під час провадження досудового розслідування акцентується увага тих строках, які, на думку дисертанта, мають основне практичне значення для правильного вирішення завдань вказаної стадії і, головне – які мають забезпечити права й законні інтереси тих осіб, які залучаються державними органами та посадовими особами до сфери кримінально-процесуальної діяльності.

У пункті 2.3.2. “Затримання у кримінальному процесі та його строки” міститься аналіз порядку обчислення строків затримання у кримінальному судочинстві. Автор особливо наголошує на тому, що особиста недоторканність є одним із найважливіших прав людини. Проблема удосконалення процесуальної форми затримання осіб, які вчинили злочини, є однією з найбільш актуальних, складних і практично важливих проблем у кримінальному судочинстві.

На підставі аналізу літератури та проведеного анкетування, здобувач обґрунтовує доцільність вважати початком строку затримання момент складення протоколу затримання в порядку ст.ст. 106, 115 КПК, оскільки перш ніж визнати конкретну особу підозрюваною у вчиненні злочину, слідчий, орган дізнання повинні провести ряд процесуальних дій, які потребують певного часу, а саме:

порушити кримінальну справу, провести невідкладні слідчі дії, спрямовані на встановлення причетності затриманої особи до вчинення злочину, а також даних, які її характеризують. Разом з тим, автор приєднується до тих авторів, які вважають за доцільне нормативно врегулювати строк складення протоколу затримання (три години), при цьому відправним моментом повинен стати час доставлення особи, підозрюваної у вчиненні злочину, до органу дізнання (органу досудового слідства).

Дисертантом акцентується особлива увага на тому, що на практиці є непоодинокі випадки коли особі, яка підозрюється у вчиненні злочину, оперативні працівники створюють штучні умови, в яких вона діє у той чи інший спосіб, внаслідок чого її затримують за адміністративне правопорушення. У зазначених випадках матеріали передаються до суду, який піддає особу адміністративному арешту строком, як правило, на п'ятнадцять діб. Після цього з особою “активно працюють” оперативні працівники, намагаючись отримати зізнання у вчиненні того чи іншого злочину. Після відбуття адміністративного стягнення таку особу із зізнанням та відповідними поясненнями передають слідчому для проведення досудового слідства. У випадку наявності підстав, слідчий затримує особу в порядку ст. 115 КПК та вирішує питання про притягнення її до кримінальної відповідальності. За таких обставин строк адміністративного арешту не зараховується в строк тримання під вартою. У випадку наявності щодо особи підстав, визначених законом, суд виносить обвинувальний вирок, не враховуючи при цьому строк відбуття адміністративного стягнення до строку відбування покарання відповідно до санкції відповідно статті Кримінального кодексу.

Автор вважає, що у зазначених випадках зараховувати добові строки адміністративного стягнення в строки затримання (тримання під вартою) – нереально, адже завжди будуть в наявності формальні документи, які підтвердять факт адміністративного затримання та застосування адміністративного арешту. Але якщо особу, спочатку затримали на підставі адміністративного законодавства, неодноразово допитували її як свідка, наперед знаючи, що вона є підозрюваною у кримінальній справі, а потім затримали відповідно до вимог статей 106, 115 КПК, суд в подальшому виніс у справі обвинувальний вирок, здобувач вважає за необхідне зараховувати у строк відбування покарання, яке передбачає позбавлення волі на певний строк, строк адміністративного арешту. При цьому слідчому при провадженні досудового розслідування необхідно відразу долучати до кримінальної справи матеріали, якими обґрунтовується адміністративне затримання і стягнення за адміністративне правопорушення.

На підставі аналізу позицій науковців, матеріалів зарубіжної та вітчизняної слідчої і судової практики, результатів проведеного анкетування, а також досвіду Російської Федерації щодо скорочення строку кримінально-процесуального затримання з 72-х до 48 годин, автор обґрунтовує доцільність залишення норми, яка передбачає затримання у кримінальному судочинстві України

тривалістю у 72 години.

У пункті 2.3.3. “Строки взяття під варту та їх продовження” зазначається, що безпосередньою метою норм, що регламентують строки тримання під вартою, є забезпечення неприпустимості надмірного за тривалістю обмеження конституційного права особи на свободу і особисту недоторканність за умови законності й обґрунтованості застосування тримання під вартою як запобіжного заходу.

Звертається увага на те, що процедура продовження строків слідства та тримання під вартою була раніше і залишилася тепер тривалою, процесуально і організаційно громіздкою, яка пов’язана з втратою слідчими робочого часу, дублюванням зусиль відповідальних працівників слідчого апарату та прокуратури. Сама обстановка, в якій вирішують питання про продовження строку, не завжди дозволяє працівникам вищестоящих органів глибоко вникнути у складні та багатоепізодні кримінальні справи. Громіздкий порядок продовження строків ускладнюється також відомчими розпорядженнями про обов’язкове проведення оперативних нарад у керівництва МВС-УВС з питань, пов’язаних із порушенням клопотань про продовження строків тримання під вартою.

У зв’язку із зазначеним, дисертант підтримує думку тих авторів, які вважають, що не потрібно вимагати від кваліфікованих досвідчених слідчих обов’язкового візування у начальника слідчого відділу постанов про продовження строків тримання під вартою, оскільки це не викликається необхідністю. Водночас підпис начальника на постанові, винесеній малодосвідченим працівником, будучи формою відомчого контролю, служить додатковою гарантією обґрунтованості даного процесуального рішення. Практика візування постанови про порушення клопотань про продовження строків тримання під вартою керівниками вищестоящих слідчих підрозділів є, на думку здобувача, зайвою, оскільки це пов’язано із значною витратою часу і практично не виправдана, оскільки підстави продовження строку тримання під вартою й грамотність складання постанови можуть бути правильно оцінені безпосереднім начальником (групи, відділення, відділу).

Спираючись на дослідження вчених, міжнародно-правові документи та коментарі до проекту КПК України експертів Ради Європи, автор доходить висновку про недосконалість існуючого порядку взяття особи під варту. У зв’язку з цим, висловлюється думка, що отримання згоди прокурора при вирішенні питання про продовження строку тримання під вартою, є зайвим.

Дисертантом підкреслюється доцільність закріплення в кримінально-процесуальному законодавстві України положення, згідно з яким суд зобов’язаний через кожні два місяці перевіряти обґрунтованість тримання особи під вартою незалежно від того чи є у неї захисник. І хоча в деяких зарубіжних країнах (Австрія, ФРН) діє правило, відповідно до якого, за наявності в обвинуваченого захисника, подальша перевірка законності арешту не здійснюється, на думку автора, в Україні така перевірка має здійснюватися незалежно від того, чи є у обвинуваченого захисник, чи ні. Адже обвинуваченого, крім адвоката, у нашій країні можуть захищати інші фахівці у галузі права чи

адвокати за призначенням слідчого, особи, яка провадить дізнання, які у непоодиноких випадках не завжди сумлінно здійснюють свої обов'язки.

У пункті 2.3.4. *“Строки забезпечення права на захист”* звертається увага на надзвичайно важливе значення, яке надається гарантії забезпечення прав підозрюваного і обвинуваченого при провадженні досудового розслідування щодо законодавчої регламентації строків, пов'язаних із забезпеченням даним особам права користуватися послугами захисника.

Здобувач приєднується до тих авторів, які вважають, що право на вибір захисника повинно бути надано тільки підозрюваному (обвинуваченому), який сам (за свій рахунок) запрошує адвоката для свого захисту, або коли участь у справі захисника забезпечується за проханням чи за згодою підозрюваного (обвинуваченого) його близькими родичами, а також довіреними особами, тобто вибір адвоката повинен існувати у тих випадках, коли підозрюваний (обвинувачений) має достатні кошти для оплати послуг адвоката. Крім цього, обґрунтовується доцільність введення муніципальної адвокатури, яка буде надавати безоплатну юридичну допомогу малозабезпеченим громадянам.

Досліджуючи досвід таких країн як Австрія, Великобританія, Німеччина, США, Франція, автор обґрунтовує висновок, що забезпечення участі захисника при провадженні слідчих і процесуальних дій не повинне бути обов'язком особи, яка провадить дізнання, слідчого, прокурора, а нез'явлення захисника – перешкодою для провадження слідчих і процесуальних дій у випадку, якщо він був завчасно повідомлений про їх проведення.

Розділ третій – “Кримінально-процесуальні строки у судовому провадженні” складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. *“Строки при провадженні кримінальної справи у суді першої інстанції”* зосереджено увагу на правильному та своєчасному розгляді кримінальних справ як одному з найголовніших завдань суду, виконанню якого сприяє суворе дотримання строків судочинства.

На підставі аналізу статистики роботи судів загальної юрисдикції за 1997–2004 рр. та досліджень вчених акцентується увага на тому, що строки судового розгляду, мають бути значно меншими, ніж строки досудового слідства. Оптимальним строком розгляду справи в суді першої інстанції є один місяць з моменту призначення справи до слухання до ухвалення остаточного рішення, оскільки в середньому 75 % справ у місцевих судах і 55 % справ у апеляційних судах розглядаються саме в цей строк.

Окрема увага дисертантом приділена проблемі боротьби з тяганиною при судовому розгляді кримінальних справ. На думку здобувача, з вказаним явищем можливо боротися дисциплінарним, організаційним та законодавчим способами.

Підрозділ 3.2. *“Строки провадження по перевірці вироків, постанов і ухвал суду”* містить аналіз деяких строків провадження по перевірці вироків, постанов і ухвал суду.

Здобувач обґрунтовує доцільність обчислення апеляційного строку не з моменту оголошення вироку, а з моменту підписання головою і секретарем протоколу судового засідання.

Дисертантом пропонується строк, передбачений ч. 1 ст. 382 КПК України, згідно з яким апеляції на постанови судді, винесені в порядку, передбаченому статтями 52⁵, 165², 165³, 177, 205 КПК, розглядаються не пізніше, як через три доби після їх надходження до апеляційного суду, збільшити до семи діб.

Підрозділ 3.3. “Строки у стадії виконання судових рішень” присвячений завершальній стадії процесу у кримінальних справах – виконанню вироків, ухвал і постанов суду. Саме в даній стадії досягається той результат, який бажає мати держава, починаючи кримінальне переслідування особи, саме на цю стадію зорієнтовані всі інші стадії кримінального процесу. Підкреслюється, що своєчасне, повне, точне і безумовне виконання судових рішень підвищує їх ефективність, сприяє виконанню завдань кримінального судочинства, утвердженню законності у державі.

Дисертантом звертається увага на те, що стадії виконання вироку властива певна особливість. Якщо в інших стадіях чітко визначені початковий та кінцевий моменти і послідовність процесуальних дій, то стадія виконання вироку не є безперервною стадією. Вона починається з моменту набрання вироком законної сили, після чого обов’язковою дією є звернення вироку до виконання після закінчення строків на подання апеляцій (касаційної скарги, внесення касаційного подання). Починається фактичне виконання вироку. Чи виникне надалі “продовження” стадії виконання вироку (одноразово чи декілька разів) або ж взагалі вона не відбудеться, залежить від того, чи з’явиться необхідність у процесуальному вирішенні питань, передбачених статтями 404–414 КПК.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження, виконаного на основі аналізу чинного законодавства та практики його реалізації, теоретичного осмислення наукових праць вчених, сформульовані основні результати та пропозиції, які мають теоретичне і практичне значення й полягають у такому:

1. Зазначається, що кримінально-процесуальна форма – це система визначених кримінально-процесуальним законом вимог, які передбачають підстави, порядок, умови, послідовність і, саме головне, строки вчинення процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень суб’єктами кримінального процесу в межах їх визначеного правового статусу.

2. Пропонується, ст. 32 КПК України “Роз’яснення значення термінів Кодексу” (ст. 6 проекту КПК) доповнити пунктом “Момент затримання”, який викласти в наступній редакції: “Момент фактичного затримання оформлюється рапортом (актом чи протоколом) оперативного працівника (чи посадової особи органу дізнання), який складається у місці фактичного затримання у

присутності затриманої особи й очевидців з роз'ясненням права підозрюваного користуватися допомогою захисника з моменту порушення кримінальної справи або з моменту фактичного затримання”.

3. У зв'язку з поширеними випадками неявки в судові засідання свідків, потерпілих та їхніх представників, що істотно впливає на дотримання строків розгляду справ, автором пропонується показання належним чином повідомлених про день розгляду справи свідків, що нез'явилися в судові засідання, оголошувати в ході розгляду справи, а самих свідків піддавати короткочасному арешту або великому штрафу за неповагу до суду (щодо великого штрафу – то це повинно стосуватися й захисників, які не з'являються в суд без поважних причин). Завдання судді (секретаря, помічника судді) – сповістити належним чином учасників процесу про час розгляду справи. Якщо це зроблено – суд повинен розглянути справу.

4. Акцентується увага на необхідності ведення в судах у кожній кримінальній справі спеціальної довідки, за аналогією довідки про рух кримінальної справи, яка додається до обвинувального висновку після закінчення досудового розслідування. Цей документ повинен містити дані про всі часові витрати на проходження справи в суді до набрання вироком законної сили і звернення його до виконання. Один екземпляр такої довідки має додаватися до матеріалів справи, а її копія – зберігатися у картотеці в канцелярії суду.

5. Наголошується на тому, що слідчий (особа, яка провадить дізнання) при роз'ясненні підозрюваному та обвинуваченому права на захист повинні акцентувати увагу на тому, що в разі неявки обраного ними захисника в установленій законом строк захисник буде призначений через адвокатське об'єднання, розташоване за місцем провадження досудового розслідування, а у випадку відмови від призначеного захисника слідчі дії будуть провадитись без участі захисника.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Заїка С.О. Поняття та значення строків у кримінальному процесі // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 7. – С. 125–129.

2. Заїка С.О. Щодо порядку обчислення строків у кримінальному процесі // Вісник Верховного Суду України. – 2004. – № 1. – С. 41–44.

3. Заїка С.О. Щодо “розумності” строків провадження судочинства у радянському та національному кримінально-процесуальному законодавстві” // Проблеми пенітенціарної теорії і практики: Щорічний бюлетень Київського інституту внутрішніх справ / Редкол.: О.Ф. Штанько (голов. ред.) та ін. – К.: КІВС, 2004. – С. 217–223.

4. Заїка С.О. Основні положення міжнародно-правових документів з питань

кримінально-процесуальних строків // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 6. – С. 128–132.

5. Заїка С.О. Основні причини порушення строків у кримінальному процесі України // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 7. – С. 132–134.

6. Заїка С.О. Строки досудового розслідування // Теорія та практика застосування чинного кримінального та кримінально-процесуального законодавства в сучасних умовах: Тези доп. наук.-практ. конф.: У 2-х ч. – Ч. 1. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2002. – С. 184–185.

7. Заїка С.О. Основні положення міжнародного та національного законодавства з питань кримінально-процесуальних строків // Захист соціальних та економічних прав людини: міжнародні стандарти та законодавство України: Матеріали науково-практичної конференції. 12 березня 2004 р., м. Київ / За ред. О.Ф. Штанька, Н.В. Болотіної. – К.: КЮІ МВС України, 2004. – Ч.2. – С. 193–195.

8. Заїка С.О. Основні причини порушення кримінально-процесуальних строків при провадженні досудового розслідування // Правове забезпечення взаємодії оперативних підрозділів та слідчих апаратів у розкритті та розслідуванні злочинів: Тези доп. – К.: Нац. акад. внутр. справ України. – 2005. – Ч.2. – С. 120–121.

АНОТАЦІЯ

Заїка С.О. Строки у кримінальному процесі України в контексті європейських стандартів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза. – Київський національний університет внутрішніх справ, Київ, 2006.

Дисертація є певним внеском в розробку наукових основ інституту кримінально-процесуальних строків, удосконалення їх правової регламентації та практики застосування, що в кінцевій меті направлено на підвищення ефективності кримінального судочинства, забезпечення прав і законних інтересів осіб, які беруть в ньому участь. На підставі аналізу чинного кримінально-процесуального законодавства України, проекту КПК України, міжнародних документів, які стосуються порядку провадження судочинства, рішень Європейського суду з прав людини, законодавства інших країн, судової статистики, результатів анкетування практичних працівників та наукових праць обґрунтовані теоретичні положення та викладені практичні рекомендації, спрямовані на вдосконалення діяльності слідчих, прокурорів і суддів щодо порядку обчислення та правової регламентації окремих видів кримінально-процесуальних строків.

Ключові слова: кримінально-процесуальний строк, розумний строк, європейські стандарти, обчислення строку, негайність.

АННОТАЦИЯ

Заика С.О. Сроки в уголовном процессе Украины в контексте европейских стандартов. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза. – Киевский национальный университет внутренних дел, Киев, 2006.

Объектом исследования являются нормы уголовно-процессуального законодательства и комплекс правоотношений, возникающих между субъектами уголовно-процессуальной деятельности в процессе реализации правовых норм, которые регламентируют сроки в уголовном судопроизводстве.

Основная цель диссертационного исследования состоит в том, чтобы на основе достижений науки, обобщения правоприменительной практики, отечественного и зарубежного опыта обновить научную концепцию сроков в уголовно-процессуальном праве, приспособить ее к условиям настоящего времени, чтобы она могла быть использованная как теоретическая основа при подготовке и уточнении соответствующих положений действующего законодательства.

Диссертантом были поставлены и последовательно решены такие основные научные задачи, которые выделяются элементами новизны и имеют определенное научное и практическое значение: усовершенствовано понятие уголовно-процессуального срока, выяснено его значение и юридическую природу; на основании исследования международных документов и решений Европейского суда по правам человека определены объективные и субъективные обстоятельства (критерии) для определения того, было ли вынесено судебное решение в разумный срок; на основании определенных критериев получила дальнейшего развития и обновлена научная классификация процессуальных сроков; поддержана идея относительно целесообразности допроса подозреваемого сразу же после его задержания судом, поскольку именно на него возложено решения вопроса о взятии подозреваемого под стражу; получила дальнейшего развития точка зрения относительно включения в стадию уголовного процесса срока как одного из основных ее признаков.

Научное и практическое значение имеет обоснование вывода о том, что “немедленность” относительно уголовно-процессуальных действий не может превышать 24 часа. При этом диссертант отмечает, что “немедленность” должна быть четко ограничена максимальным сроком, иначе выполнение определенного процессуального действия может длиться слишком долго, или

вообще требование “немедленности” органами, которые осуществляют уголовное судопроизводство, нивелируется и на нее не будет обращать внимание. Подчеркивается, что при любых обстоятельствах при применении требования “немедленности” должны быть разумно учтены все обстоятельства уголовного дела, деятельность и поведение всех субъектов уголовно-процессуальной деятельности. Соискателем обращается внимание на то, что целесообразнее с понятием “немедленно” употреблять понятие “не позднее”, тогда субъекту уголовно-процессуальной деятельности будет четко и недвусмысленно понятно, что и в какие сроки от него требует выполнить законодатель.

Исследуя опыт таких стран, как Австрия, Великобритания, Германия, США, Франция, автор обосновывает вывод о том, что обеспечение участия защитника при проведении следственных и процессуальных действий не должно быть обязанностью лица, которое проводит дознание, следователя, прокурора, а неявка защитника – препятствием для производства следственных и процессуальных действий в случае, если он был заранее уведомлен об их проведении.

Анализируя позиции ученых, материалы зарубежной и отечественной следственной и судебной практики, результаты проведенного анкетирования, а также опыт Российской Федерации относительно сокращения срока уголовно-процессуального задержания с 72-х до 48 часов, автор подчеркивает, что целесообразней оставить норму, которая предусматривает задержание в уголовном судопроизводстве Украины, продолжительностью в 72 часа.

На основании глубокого анализа действующего уголовно-процессуального законодательства Украины, международных документов, которые касаются порядка проведения судопроизводства, решений Европейского суда по правам человека, законодательства других стран, судебной статистики, результатов проведенного анкетирования практических работников и научных работ соискателем обоснованы теоретические положения и изложены практические рекомендации, направленные на усовершенствование деятельности следователей, прокуроров и судей относительно порядка исчисления и правовой регламентации отдельных видов уголовно-процессуальных сроков.

Ключевые слова: уголовно-процессуальный срок, разумный срок, европейские стандарты, исчисление срока, немедленность.

SUMMARY

S.O. Zaika. Terms in criminal procedure of Ukraine in the context of the European standards.

– Manuscript.

Thesis of getting degree of Candidate of Law in specialty 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; Legal Expertise. – Kyiv National University of Internal Affairs, Kyiv, 2006.

The dissertation is the certain payment in development of scientific bases of institute of criminal and procedural terms, improvement of their legal regulation and practice of application, which in an ultimate goal is directed on the increase of efficiency of criminal legal proceedings, providing of rights and legitimate interests of persons, which take participation in him.

On the basis of the analysis of current criminal and procedural legislation of Ukraine, the project of the criminal and procedural code of Ukraine, the international documents, which concern about realization of the legal proceeding, decisions of the European court from human rights, the legislation of other countries, judicial statistics, results of questionnaire of practical workers and scientific works the proved theoretical positions and the stated practical recommendations, directed on the improvement of activity of investigators, of public prosecutors and judges in relation to the order of calculation and a legal regulation of separate types of criminal and procedural terms.

Key words: criminal and procedural term, reasonable term, European standards, calculation of term, immediateness.